

Canllaw i Gyfansoddiad Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Cyflwyniad

Y cyfansoddiad

Mae'r Cyngor yn cynnwys gwahanol unigolion a chyrff sy'n cydweithio i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae cyfansoddiad y Cyngor yn disgrifio'r gwahanol bobl a chyrff sy'n rhan o'r Cyngor, eu swyddogaethau, a rheolau'r gweithdrefnau sy'n llywodraethu'r modd y mae'r cyrff hynny'n gweithio gyda'i gilydd i ddarparu gwasanaethau.

Y bwriad yw: -

- ⇒ galluogi'r Cyngor i wneud penderfyniadau mewn modd effeithlon ac effeithiol;
- ⇒ eich cefnogi chi i gymryd rhan mewn penderfyniadau sy'n effeithio arnoch chi;
- ⇒ helpu Cyngorwyr i gynrychioli eu hetholwyr yn fwy effeithiol; ac
- ⇒ eich galluogi i ddwyn y Cyngor i gyfrif.

Un o brif amcanion y cyfansoddiad yw nodi'n glir beth allwch chi ei ddisgwyl gan y Cyngor, a beth allwch chi ei wneud os na fodlonir eich disgwyliadau.

Y canllaw hwn

Mae'r canllaw hwn wedi'i gynllunio i'ch helpu chi i ddeall sut mae'r Cyngor yn gweithio er mwyn darparu gwasanaethau yn eich ardal. Mae'n rhoi trosolwg o gyfansoddiad y Cyngor ac yn egluro rhannau allweddol o'r cyfansoddiad mewn iaith glir a syml.

Gall hefyd fod o ddefnydd i'r sefydliadau hynny sy'n gweithio gyda'r Cyngor i ddarparu gwasanaethau yn ardal y Cyngor.

Mae rhan gyntaf y canllaw hwn yn esbonio pam fod y cyfansoddiad yn bwysig a sut y caiff ei adolygu a'i ddiweddarau.

Ei nod yw ateb cwestiynau fel: -

- Pam fod gan y Cyngor Gyfansoddiad? t.6
- Sut alla i gael copi o'r cyfansoddiad? t.6
- Pwy sy'n gyfrifol am gadw'r cyfansoddiad yn gyfredol? t.6

Mae ail ran y canllaw hwn yn esbonio sut mae'r Cyngor wedi'i strwythuro. Mae'n disgrifio cyrff democrataidd y Cyngor yn ogystal â sut mae penderfyniadau'n cael eu gwneud a chan bwy.

Mae'n egluro swyddogaethau'r Cyngor, ei Gabinet a'i bwyllgorau, a pha gorff o'r Cyngor sy'n gyfrifol am bolisiau a phenderfyniadau penodol.

Ei nod yw ateb cwestiynau fel: -

- Beth mae fy Nghynghorydd lleol yn ei wneud? t.9
- Beth mae'r Cyngor yn ei wneud? t.11
- Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor? t.12
- Sut mae'r Cyngor yn gwneud penderfyniadau? t.12
- Sut alla i ddarganfod beth benderfynodd y Cyngor am fater sy'n effeithio arna i? t.14
- Beth mae'r Cabinet yn ei wneud? t.15
- Sut mae'r Cabinet yn gwneud penderfyniadau? t.16
- Beth mae pwyllgorau'r Cyngor yn ei wneud? t.17
- Pwy sy'n gyfrifol am lywodraethu, archwilio a rheoli risg? t.17
- Pwy sy'n gyfrifol am gynnal democratiaeth leol? t.17
- Beth mae'r Pwyllgor Trwyddedu Statudol yn ei wneud? t.18
- Beth mae'r Pwyllgor Rheoleiddio a Thrwyddedu Cynllunio yn ei wneud? t.18
- Sut mae penderfyniadau yn cael eu harchwilio? t.19
- Pwy sy'n gyfrifol am gynnal safonau a dwyn cynghorwyr i gyfrif am eu hymddygiad? t.19

Mae trydydd rhan y canllaw hwn yn egluro rolau a chyfrifoldebau aelodau etholedig a swyddogion cyflogedig y Cyngor. Mae'n disgrifio'r swyddi maen nhw'n eu gwneud, a sut maen nhw'n gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau a blaenoriaethau'r Cyngor. Mae hefyd yn esbonio'r codau ymddygiad sy'n llywodraethu ymddygiad cynghorwyr a swyddogion a'r safonau ymddygiad y gallwch eu disgwyl ganddynt.

Ei nod yw ateb cwestiynau fel: -

- Beth mae'r Maer yn ei wneud? p.24

- Beth mae'r arweinydd yn ei wneud? t.25
- Beth sy'n digwydd os nad yw'r Arweinydd yn gallu cyflawni ei ddyletswyddau? t.25
- Mae fy nghynghorydd yn aelod o'r Cabinet, beth mae hyn yn ei olygu? t.25
- Sut mae aelodau'r Cabinet yn cael eu cefnogi? t.26
- Beth mae'r Prif Weithredwr yn ei wneud? t.27
- Pa gyfrifoldebau sydd gan y Swyddog Monitro? t.27
- Pwy sy'n gyfrifol am sicrhau cydymffurfiaeth â pholisïau a gweithdrefnau democrataidd y Cyngor? t.27
- Sut dylai cynghorwyr ymddwyn? t.29
- A oes unrhyw ofynion arbennig pan fydd Cynghorwyr y Swyddogion yn penderfynu ar geisiadau cynllunio? t.31
- Sut ddylai swyddogion ymddwyn? t.32
- Sut alla i gwyno am ymddygiad cynghorydd? t.33
- Sut ydw i'n adrodd pryderon am ymddygiad Swyddog cyflogedig o'r Cyngor? t.33

Mae pedwerydd rhan y canllaw hwn yn rhoi crynodeb o'r polisïau a'r gweithdrefnau allweddol sy'n llywodraethu'r modd y mae'r Cyngor yn cyflawni swyddogaethau penodol.

Ei nod yw ateb cwestiynau fel: -

- Lle gallaf ddod o hyd i gynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor? t.34
- Sut mae fframwaith polisi'r Cyngor yn cael ei benderfynu? t.34
- Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb? t.35
- A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r gyllideb neu'r fframwaith polisi? t.35
- A ellir symud arian o un pen cyllideb i'r llall unwaith y bydd y gyllideb wedi'i mabwysiadu? t.36

- Pa bolisiâu a gweithdrefnau eraill sy'n rheoli sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb? t.36
- A oes unrhyw gyfyngiadau ar y ffordd y mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau? t.36
- Sut mae'r Cyngor yn ymrwymo i gontractau a chytundebau? t.37

Mae rhan olaf y canllaw hwn yn esbonio sut y gallwch ymgysylltu â'ch Cyngor a democratiaeth leol a chymryd rhan ynddynt. Mae'n esbonio sut mae eich cynghorwyr yn cael eu hethol, sut y gallwch gysylltu â'ch cynghorydd, codi cwestiynau a siarad mewn cyfarfodydd, a sut y gallwch ddefnyddio deisebau i godi materion sy'n bwysig i chi gyda'r Cyngor.

Ei nod yw ateb cwestiynau fel: -

- Sut alla i ddarganfod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a'i gyrff yn cael eu cynnal? t.38
- Sut allaf ddarganfod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol? t.38
- Sut alla i ddarganfod pryd y bydd penderfyniad yn cael ei benderfynu ar fater sy'n fy mhoeni? t.38
- A gaf i ofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor ymchwilio i fater penodol? t.39
- A allaf fynychu cyfarfodydd y Cyngor llawn? t.39
- A allaf fynychu cyfarfodydd eraill? t.40
- A allaf siarad mewn cyfarfod? t.40
- A gaf i ofyn cwestiwn mewn cyfarfod? t.40
- Sut alla i ddarganfod beth benderfynodd y Cyngor? t.41
- A gaf i weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae fy nhreth gyngor yn cael ei gwario? t.41

Darperir cyfeiriadau at adrannau mwyaf perthnasol y cyfansoddiad ac at adnoddau ychwanegol sydd ar gael ar wefan y Cyngor drwy gydol y canllaw hwn i'ch galluogi i ddarllen mwy ar bwnc penodol os dymunwch.

Mae yna hefyd fynegai manwl ar dudalen olaf y canllaw hwn i'ch galluogi i edrych ar bynciau a materion penodol sydd o ddiddordeb i chi yn gyflym.

Os oes unrhyw beth yn y canllaw hwn sy'n aneglur, neu os oes unrhyw beth ar goll, rhowch wybod i ni fel y gallwn ei wella.

Gallwch gysylltu drwy ffonio Adran Gwasanaethau Democrataidd y Cyngor 01685 725000 neu drwy anfon e-bost at democratic@merthyr.gov.uk

Rhan 1 Y cyfansoddiad

Mae'r cyfansoddiad yn rheoli'r ffordd y mae'r Cyngor, y Cynghorwyr a'r swyddogion sy'n gweithio yn y Cyngor yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae'n sicrhau bod pawb yn y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithlon, yn deg ac yn briodol a bod swyddogaethau'r Cyngor yn cael eu cyflawni'n briodol ac yn effeithiol.

Mae adran 2.1 o'r cyfansoddiad yn esbonio pwrpas y cyfansoddiad.

Gallwch weld y cyfansoddiad ar wefan y Cyngor. Rhaid darparu dolen electronig i gopi o'r cyfansoddiad hefyd i bob Cynghorydd pan fyddant yn cael eu hethol i'r Cyngor.

Gallwch weld cyfansoddiad y Cyngor ar wefan y Cyngor <https://www.merthyr.gov.uk/council/strategies-plans-and-policies/cyfansoddiad/>

Mae adran 2.8 o'r cyfansoddiad yn esbonio ble, pryd a sut y mae'n rhaid cyhoeddi'r cyfansoddiad.

Y Swyddog Monitro sy'n gyfrifol am gynnal ac adolygu'r cyfansoddiad. Mae'r Swyddog Monitro hefyd yn gyfrifol am benderfynu sut y dylid deall a chymhwyso'r cyfansoddiad. Gallwch ddarllen rhagor am rôl y Swyddog Monitro yn Rhan 4 o'r canllaw hwn.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar y cyfansoddiad. Unwaith y cytunir ar y cyfansoddiad, dim ond y Cyngor Llawn gall ei newid. Fel arfer, argymhellir newidiadau i'r cyfansoddiad i'r Cyngor Llawn gan y Swyddog Monitro.

Mewn rhai amgylchiadau, gall y Swyddog Monitro wneud newidiadau i'r cyfansoddiad. Er enghraifft, lle mae newid yn y gyfraith sy'n effeithio ar y cyfansoddiad, neu lle mae angen mân newid i egluro darpariaeth yn y cyfansoddiad sy'n aneglur.

Mae adrannau 2.4 i 2.6 o'r cyfansoddiad yn esbonio sut y cytunir ar y cyfansoddiad a sut y gellir ei newid.

Mae'r cyfansoddiad hefyd yn llywodraethu sut y dylid cynnal cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau. Bydd y sawl sy'n cadeirio cyfarfod yn gyfrifol am sicrhau bod y cyfansoddiad yn cael ei ddilyn yn ystod y cyfarfod hwnnw.

Mae geiriau ac ymadroddion allweddol yn cael eu diffinio a'u hesbonio yn adran 2.2 o'r cyfansoddiad.

Rhan 2 Strwythurau democrataidd y Cyngor

Mae'r Cyngor yn cynnwys Cynghorwyr sy'n cael eu hethol bob pum mlynedd neu unrhyw gyfnod arall a ragnodir o bryd i'w gilydd mewn deddfwriaeth i gynrychioli pobl sy'n byw mewn gwahanol rannau o ardal y Cyngor (y cyfeirir atynt yn y cyfansoddiad fel 'rhanbarthau etholiadol', ond yn gyffredinol fe'u gelwir yn 'wardiau').

Mae cynghorwyr yn gyfrifol am bawb sy'n byw yn ardal y Cyngor, ond mae ganddynt ddyletswydd arbennig i bobl sy'n byw yn eu ward.

Mae Adran 1.2 o'r cyfansoddiad yn rhoi trosolwg o sut mae Cynghorwyr unigol yn gweithio gyda'i gilydd fel y Cyngor.

Mae pob Cyngorydd yn cyfarfod yn rheolaidd yn rhan o Gyngor Llawn. Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am bennu cyllideb, blaenoriaethau polisi a fframwaith polisi cyffredinol y Cyngor.

Ar ddechrau pob blwyddyn, bydd y Cyngor Llawn yn ethol un Cyngorydd yn Faer iddo. Mae'r Maer yn gyfrifol am gadeirio cyfarfodydd y Cyngor Llawn a sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn briodol ac yn unol â'r rheolau.

Gallwch ddarllen mwy am y rolau hyn yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Gall cynghorwyr unigol hefyd gael eu penodi i'r Cabinet gan yr Arweinydd. Mae aelodau'r Cabinet yn gyfrifol am feysydd polisi penodol; cyfeirir atynt yn gyffredinol fel portffolios. Pan roddir cyfrifoldeb am faes neu swyddogaeth waith penodol i aelod o'r Cabinet, fe'i disgrifir yn y cyfansoddiad fel un sy'n cael ei ddirprwyo i'r person hwnnw.

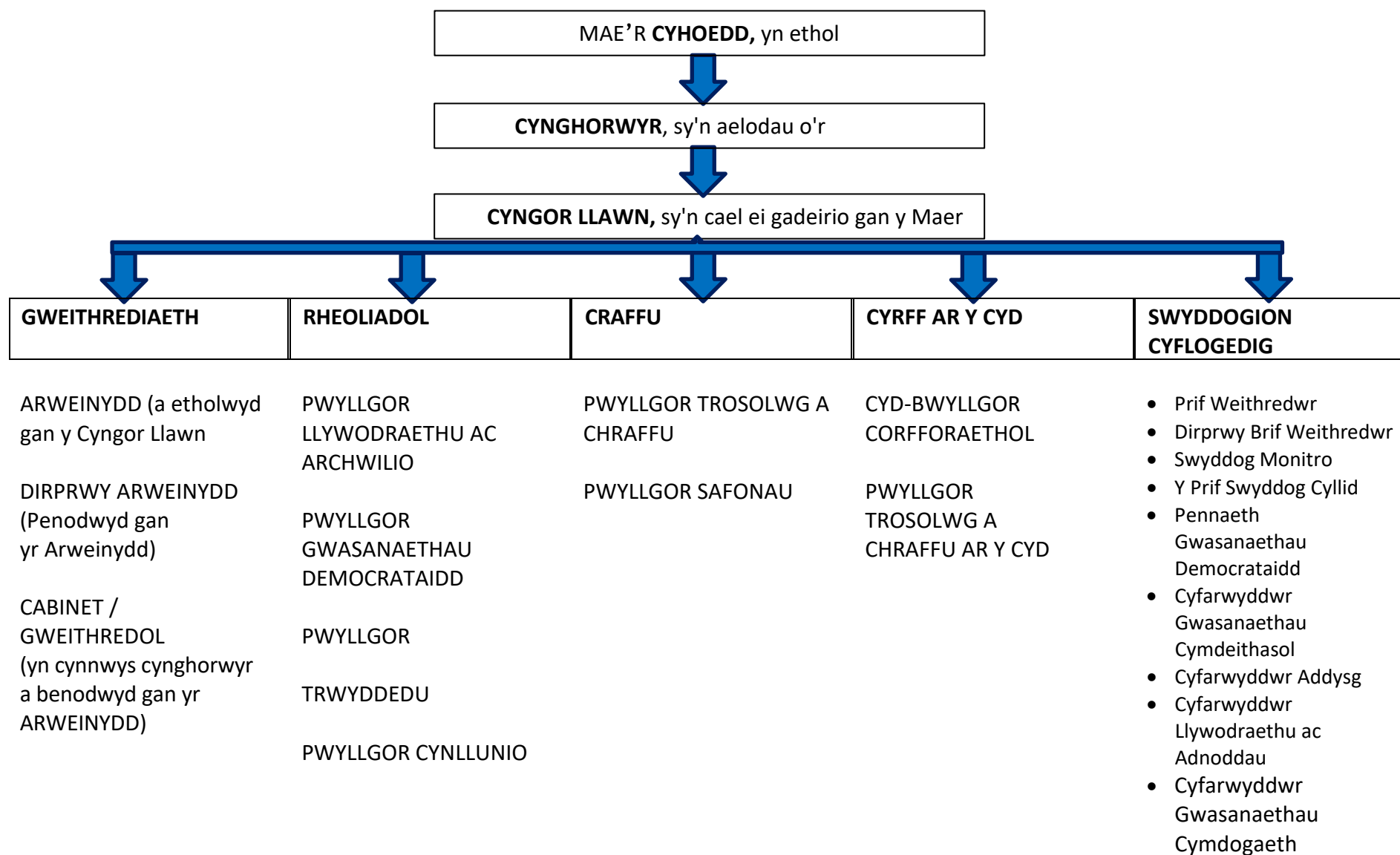
Mae'r Cabinet yn cyfarfod yn rheolaidd i wneud penderfyniadau ar y cyd ynghylch yr agweddau hynny ar waith y Cyngor y mae'r Cabinet yn gyfrifol amdanynt.

Mae rhai o swyddogaethau'r Cyngor yn cael eu cyflawni gan bwyllgorau. Grwpiau bach o gynghorwyr yw pwyllgorau sy'n cyfarfod gyda'i gilydd i gyflawni rhai o swyddogaethau rheoleiddiol a chraffu'r Cyngor.

Gall y Cyngor Llawn weithio â staff cyflogedig y Cyngor (fe'u gelwir yn swyddogion) pan ystyrir bod angen gwneud hynny. Gall y Cabinet, y Cyngor Llawn a'r pwyllgorau ddirprwyo swyddogaethau i swyddogion. Mae rhagor o wybodaeth am ddirprwyaethau i'w gweld yng nghynllun dirprwyaethau'r swyddogion y manylir arnynt yn Atodiadau 3 a 4 o Adran 14 y cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen rhagor am yr holl strwythurau hyn yn yr adrannau canlynol o'r rhan hon o'r canllaw.

Siart strwythur

- Prif Swyddogion Eraill

Cynghorwyr

Caiff cynghorwyr eu hethol gan y bobl sy'n byw mewn ward benodol i'w cynrychioli ar y Cyngor. Fodd bynnag, mae cynghorwyr hefyd yn atebol i'r gymuned ehangach ac mae'n rhaid iddynt weithredu er budd gorau pawb sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Os ydych am godi mater gyda'r Cyngor ac os nad ydych yn siŵr â phwy i gysylltu, efallai yr hoffech gysylltu â'ch Cynghorydd i ofyn am help.

Gallwch ddarganfod pwy yw eich Cynghorydd lleol a'u manylion cyswllt ar wefan y Cyngor [Eich cynghorwyr](#)

Mae'r holl gynghorwyr yn aelodau o'r Cyngor Llawn, a gallant hefyd fod yn aelodau o un neu fwy o gyrff aelodau'r Cyngor (megis y Cabinet neu bwyllgor). Pan fydd cynghorwyr yn gweithredu fel aelod o gorff Cyngor penodol, cyfeirir atynt yn y cyfansoddiad fel 'Aelodau'.

Esbonnir hyn yn llawnach yn y rhestr o ddiffiniadau yn adran 2.2.2 o'r cyfansoddiad.

Mae gan gynghorwyr hawliau penodol sydd wedi'u nodi yn y cyfansoddiad, sy'n eu galluogi i godi materion a chyflwyno sylwadau ar eich rhan.

Er enghraifft, gall Cynghorwyr: -

- ← weld unrhyw wybodaeth sydd ei hangen arnynt er mwyn cyflawni eu rôl fel aelod o'r Cyngor;
- ← fynychu unrhyw gyfarfod o'r Cyngor, ei bwyllgorau neu'r Cabinet;
- ← siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff y Cyngor y maent yn aelod ohono;
- gyda chaniatâd y cadeirydd, siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff y Cyngor (hyd yn oed os nad ydynt yn aelod o'r corff hwnnw);
- ← siarad â'r Arweinydd, neu aelodau o'r Cabinet neu swyddogion y Cyngor am unrhyw agwedd ar fusnes y Cyngor; a
- codi cwynion.

Nodir hawliau cynghorwyr i wybodaeth yn adran 3.1.2 o'r cyfansoddiad.

 Nodir hawliau cynghorwyr i gymryd rhan yn nhratfodion y Cyngor yn adran 3.3 o'r cyfansoddiad.

Gall cynghorwyr hefyd godi cwestiynau yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn a phwyllgorau ac is-bwyllgorau'r Cyngor, gallant gyflwyno cynigion i'r Cyngor Llawn a gohurio gweithredu ar benderfyniadau (call-in yw'r term Saesneg).

 Mae'r rheolau ynghylch sut mae'r hawliau hyn yn cael eu harfer wedi'u nodi o fewn adrannau 4.19 i 4.21 a 7.25 o'r cyfansoddiad.

 Gallwch ddarllen rhagor am rôl cynghorwyr etholedig a'r rhinweddau sy'n gwneud Cynghorydd da yn y disgrifiad swydd (yn adran 24.1 o'r cyfansoddiad).

Cyngor Llawn

Mae Adran 4 o'r cyfansoddiad yn llywodraethu'r Cyngor Llawn.

Beth mae'r Cyngor Llawn yn ei wneud?

Mae'r gyfraith yn mynnu bod penderfyniadau pwysig penodol yn cael eu gwneud gan bob Cynghorydd sy'n cyfarfod gyda'i gilydd yn Gyngor Llawn. Cyfeirir at y rhain yn y cyfansoddiad fel swyddogaethau'r Cyngor Llawn. Efallai y bydd y Cyngor yn penderfynu y dylai'r Cyngor Llawn gyflawni swyddogaethau anweithredol eraill. Cyfeirir at y rhain yn y cyfansoddiad fel swyddogaethau dewis lleol oherwydd bod gan y Cyngor ddewis ynghylch pa berson neu gorff ddylai eu cyflawni.

Mae adran 14 o'r cyfansoddiad yn esbonio'r gwahanol fathau o swyddogaethau sy'n cael eu cyflawni gan y Cyngor a pha ran o'r Cyngor sy'n gyfrifol am eu gweithredu.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am, ymhlith pethau eraill: -

- gytuno ar y cyfansoddiad, ac unrhyw newidiadau i'r cyfansoddiad;
- pennu cyllideb y Cyngor;
- datblygu Cynllun Llesiant y Cyngor (Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus) (sy'n esbonio sut y bydd y Cyngor yn cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol mewn meysydd fel iechyd a gofal cymdeithasol, plant a phobl ifanc a diogelwch cymunedol);
- cytuno ar gynlluniau a strategaethau allweddol (y cyfeirir atynt yn y cyfansoddiad fel y 'fframwaith polisi');
- adolygu ac adrodd ar berfformiad y Cyngor;
- ethol yr Arweinydd a'r Maer; a
- Phenodi'r Prif Weithredwr a Phrif Swyddogion / Cyfarwyddwyr eraill.

Rhestrir holl swyddogaethau'r Cyngor Llawn yn adran 4.6 o'r cyfansoddiad.

Cadeirir cyfarfodydd y Cyngor Llawn gan y Maer. Y Maer sy'n gyfrifol am sicrhau bod cyfarfodydd yn cael eu cynnal yn unol â'r cyfansoddiad a bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn briodol, yn deg ac yn gyfreithlon.

Gallwch ddarllen ragor am rôl y Maer yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn?

Bydd y Cyngor Llawn yn cyfarfod ar ddechrau pob blwyddyn ariannol i ethol Cynghorwyr i swyddi penodol ar y Cyngor, i benodi Cynghorwyr i gyrrff allanol ac i sefydlu pwyllgorau a gweithgorau i gynnal busnes y Cyngor yn ystod y flwyddyn. Gelwir hwn yn gyfarfod blynyddol.

Mae adran 1410 o'r Cyfansoddiad yn disgrifio'r pryd dylid cynnal y cyfarfodydd blynyddol a pha bynciau y dylid eu trafod yn ystod y cyfarfod hwn.

Yn ystod y cyfarfod blynyddol, bydd y Cyngor hefyd yn penderfynu pa mor aml y dylai'r holl gynghorwyr gyfarfod gyda'i gilydd fel y Cyngor Llawn. Gelwir y cyfarfodydd rheolaidd hyn o'r cyfarfodydd llawn yn gyfarfodydd cyffredinol.

Cynhelir cyfarfodydd cyffredinol yn unol â rheolau gweithdrefn y cyngor yn adran 4.11 y cyfansoddiad.

Mewn rhai amgylchiadau, efallai y bydd angen i'r Cyngor Llawn gyfarfod cyn ei gyfarfod nesaf a drefnwyd i drafod mater sy'n arbennig o frys neu bwysig. Gelwir hwn yn gyfarfod arbennig o'r Cyngor.

Nodir y broses y gellir galw cyfarfod anghyffredin a'r materion y gellir eu trafod yno yn adran 4.12 o'r cyfansoddiad.

Y Pennaeth Gwasanaethau Democritaidd sy'n gyfrifol am benderfynu pryd a ble y cynhelir cyfarfodydd y Cyngor Llawn. Mae'n rhaid iddynt hysbysu Cynghorwyr am hwn drwy roi gwŷs iddynt.

Mae'r Pennaeth Gwasanaethau Democritaidd hefyd yn gyfrifol am sicrhau bod y cyhoedd yn cael gwybod am gyfarfodydd y Cyngor Llawn, drwy gyhoeddi hysbysiad cyn pob cyfarfod. Rhaid i'r hysbysiad gynnwys gwybodaeth benodol megis dyddiad ac amser y cyfarfod, ble y bydd yn cael ei gynnal a sut y gallwch fynychu'r cyfarfod o bell gan ddefnyddio offer fideo-gynadleda.

Gallwch ddarllen rhagor am gymryd rhan yng nghyfarfodydd y Cyngor yn rhan 4 o'r canllaw hwn.

Mae Adran 4.13 a 4.14 o'r cyfansoddiad yn llywodraethu trefniadau'r cyfarfodydd a gofynion hysbysiadau.

Sut mae'r Cyngor Llawn yn gwneud penderfyniadau?

Cynhelir cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn unol â set gytûn o reolau sydd wedi'u cynllunio i sicrhau bod dadleuon yn cael eu cynnal yn deg ac yn effeithlon, a bod gan bob Cynghorydd y gallu i godi cwestiynau a gwneud sylwadau ar ran y cyhoedd.

Nodir y rheolau trafod yn adran 4.22 o'r cyfansoddiad.

Gwneir penderfyniadau gan gynghorwyr sy'n bwrw pleidleisiau o blaid neu yn erbyn penderfyniad penodol (y cyfeirir ato yn y cyfansoddiad fel cynnig). Gall cynghorwyr hefyd gynnig gwelliannau (newidiadau) i gynnig penodol, y mae'n rhaid pleidleisio arno wedyn.

Fel arfer, bydd y Maer yn cynnal pleidleisiau ac mi fydd yn cymryd y bleidlais drwy ddefnyddio system bleidleisio electronig y Cyngor neu drwy ddangos dwylo, neu os nad oes anghydweld, drwy gadarnhad y cyfarfod.

Fel arfer, bydd penderfyniadau'n gofyn am fwyafrif syml o'r rhai sy'n bresennol yn pleidleisio dros gynnig penodol. Hynny yw, mae'n rhaid i fwy o Gynghorwyr bleidleisio dros gynnig nag yn ei erbyn. Mewn sefyllfa lle ceir canlyniad cyfartal i bleidlais wedi i bob Cynghorydd bleidleisio, bydd y Cadeirydd yn defnyddio'i bleidlais ddyfarnu.

Gall cynghorwyr ofyn am bleidlais wedi'i chofnodi ar fater penodol. Mewn pleidlais a gofnodwyd, bydd enwau'r Cynghorwyr sy'n pleidleisio o blaid ac yn erbyn cynnig penodol, a'r rhai sy'n ymatal yn cael eu hysgrifennu a'u cofnodi yng nghofnodion y cyfarfod. Gall cynghorwyr hefyd ofyn i'w pleidlais unigol ar gynnig penodol gael ei chofnodi yn y cofnodion.

Nodir trefniadau pleidleisio'r Cyngor yn adran 4.25 o'r cyfansoddiad.

A oes angen i bob cynghorydd fod yn bresennol cyn y gellir gwneud penderfyniad?

Nid oes angen i bob cynghorydd bleidleisio ar bob penderfyniad. Mewn rhai amgylchiadau, efallai na fydd yn briodol i gynghorydd bleidleisio ar fater penodol (er enghraifft, lle mae ganddo fuddiant personol mewn penderfyniad). Gallwch ddarlten rhagor am hwn yn rhan 3 o'r canllaw hwn.

Fodd bynnag, er mwyn i'r Cyngor wneud penderfyniad cyfreithiol, rhaid i nifer lleiaf o gynghorwyr fod yn bresennol mewn cyfarfod. Cyfeirir at isafswm nifer y Cynghorwyr y mae'n rhaid eu bod yn bresennol mewn cyfarfod yn y cyfansoddiad fel cworwm ar gyfer y cyfarfod hwnnw.

Mae Adran 4.16 o'r cyfansoddiad yn nodi'r nifer lleiaf o gynghorwyr y mae'n rhaid iddynt fod yn bresennol fel y gall y Cyngor Llawn wneud penderfyniad.

A yw cyfarfodydd yn cael eu recordio?

Bydd cofnod o bob cyfarfod yn cael ei gadw ar ffurf cofnodion. Bydd y cofnodion yn cynnwys cofnod o'r cynigion a gyflwynwyd i'r cyfarfod, a'r penderfyniadau a wnaed. Byddant hefyd yn cofnodi pwy oedd yn bresennol yn y cyfarfod.

Bydd cofnodion cyfarfod y Cyngor Llawn yn cael eu cytuno gan gyfarfod nesaf y Cyngor a'u cyhoeddi ar wefan y Cyngor yn unol â rheolau gweithdrefn mynediad y Cyngor at wybodaeth.

Bydd cyfarfodydd cyffredinol y Cyngor yn cael eu darlledu'n electronig fel bod aelodau o'r cyhoedd nad ydynt yn bresennol yn y cyfarfod yn gallu gweld a chlywed y trafodion. Bydd pob un o'r gweddarllediadau wedi'u harchifo ac ar gael i'w gweld ar wefan y Cyngor am gyfnod o chwe mis o leiaf.

Os ydych chi eisiau darganfod beth benderfynodd y Cyngor ynghylch mater sy'n effeithio arnoch chi, gallwch ddarllen cofnodion y cyfarfod lle trafodwyd y mater hwnnw.

Gellir dod o hyd i wybodaeth am gofnodion yn adran 4.26 o'r cyfansoddiad.

Gellir dod o hyd i reolau'r weithdrefn mynediad at wybodaeth yn adran 15 y cyfansoddiad.

Mae cofnodion cyfarfodydd ar gael ar wefan y Cyngor
<https://democracy.merthyr.gov.uk/Committees>

Y Cabinet

Mae'r Cabinet yn cynnwys yr Arweinydd a'r Cynghorwyr unigol a benodir i'r Cabinet gan yr Arweinydd.

Mae adrannau 5.3 i 5.5 o'r cyfansoddiad yn esbonio cyfansoddiad y Cabinet a sut y caiff cynghorwyr eu penodi i'r Cabinet.

Gall rôl yr Arweinydd ac unrhyw rôl arall o fewn y Cabinet gael ei chyflawni gan ddau neu fwy o gynghorwyr ar sail rhannu swydd.

Mae Adran 5.13 o'r cyfansoddiad yn esbonio'r trefniadau rhannu swyddi ar gyfer aelodau'r Cabinet.

Beth mae'r Cabinet yn ei wneud?

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am gyflawni swyddogaethau gweithredol y Cyngor. Fodd bynnag, yn ymarferol, ni all yr Arweinydd gyflawni pob un o'r swyddogaethau hyn yn bersonol, felly mae'r Arweinydd yn dirprwyo cyfrifoldeb am rai swyddogaethau i'r Cabinet, i aelodau'r Cabinet, i swyddogion y Cyngor neu i gyrff eraill.

Bob blwyddyn, mae'r Arweinydd yn penderfynu pa swyddogaethau i'w dirprwyo ac i bwy. Gelwir hyn yn gynllun dirprwyo'r Cyngor.

Mae adrannau 5.7 a 5.10.1 i 5.10.3 o'r cyfansoddiad yn esbonio sut mae swyddogaethau'n cael eu dirprwyo gan yr Arweinydd.

Gellir dod o hyd i gynllun dirprwyo'r Cyngor yn adran 14 o'r cyfansoddiad.

Cyfarfodydd y Cabinet

Bydd yr Arweinydd yn penderfynu pryd y bydd y Cabinet yn cyfarfod, ac am ba hyd. Fel arfer byddant yn cadeirio cyfarfodydd y Cabinet.

Mae'r cyfansoddiad yn rhagnodi rhai materion y mae'n rhaid eu hystyried ym mhob cyfarfod Cabinet. Yn ogystal, efallai y bydd yr Arweinydd, aelodau'r Cabinet a Phrif Swyddogion / Cyfarwyddwyr penodol yn mynnu bod eitem o fusnes yn cael ei hychwanegu at agenda'r cyfarfod.

Cynhelir cyfarfodydd y Cabinet yn unol â'r rheolau gweithdrefn a dadl a nodir yn y cyfansoddiad.

Nodir rheolau gweithdrefn a dadl y Cabinet yn adrannau 5.9 i 5.10 o'r cyfansoddiad.

Mae Adran 5.11 o'r cyfansoddiad yn llywodraethu sut y cynhelir cyfarfodydd y Cabinet.

Sut mae'r Cabinet yn gwneud penderfyniadau?

Mae'n ofynnol i'r Cabinet ymgynghori â Chynghorwyr unigol a chyda phwyllgorau penodol cyn iddo wneud penderfyniadau penodol ar faterion nad ydynt yn faterion brys. Efallai y bydd angen ymgynghori â'r cyhoedd cyn gwneud rhai penderfyniadau sylweddol, a lle bo hynny'n wir, bydd y Cabinet yn ystyried yr ymatebion i'r ymgynghoriad wrth wneud eu penderfyniad.

Esbonnir y gofynion ymgynghori hyn yn adran 15.14 o'r cyfansoddiad.

Rhaid i'r Cabinet gadw cofnod o bob penderfyniad a wna, gan gynnwys pob penderfyniad a wneir gan aelod unigol o'r Cabinet a phwyllgorau'r Cabinet.

Gallwch ddarllen cofnodion cyfarfodydd y Cabinet ar wefan y Cyngor <https://democracy.merthyr.gov.uk/Cabinet>.

Pam fod gan y Cyngor bwyllgorau a beth maen nhw'n ei wneud?

Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor sefydlu pwyllgorau er mwyn cyflawni rhai o swyddogaethau cyfreithiol y Cyngor.

Gall y Cyngor hefyd benderfynu sefydlu pwyllgorau a gweithgorau eraill er mwyn cynorthwyo'r Cyngor i gynnal ei fusnes yn effeithlon ac yn effeithiol.

Beth mae pwyllgorau rheoleiddio'r Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynghori'r Cyngor Llawn, y Cabinet a'u pwyllgorau a'u haelodau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â llywodraethu da, goruchwyliaeth ariannol, rheoli risg a chwynion.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn monitro effeithiolrwydd rheolau a gweithdrefnau'r Cyngor ar gyfer sicrhau bod y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithlon, yn gyfrifol a'i fod yn atebol i'r cyhoedd (cyfeirir ato yn y cyfansoddiad fel systemau llywodraethu a rheolaethau mewnol y Cyngor). Mae'r pwyllgor hefyd yn gyfrifol am sicrhau bod penderfyniadau a chyllid y Cyngor yn cael eu harchwilio yn unol â'r gweithdrefnau y cytunwyd arnynt.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau lleyg (nad ydynt yn aelodau o'r Cyngor). Caiff cynghorwyr eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â'r rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod cyfansoddiad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu cyfansoddiad gwleidyddol y Cyngor).

Mae adran 9.2 o'r cyfansoddiad yn esbonio trefniadau'r Cyngor ar gyfer y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Mae'r cynllun dirprwyo yn adran 1.09 o Atodiad 2 i Adran 14 o'r cyfansoddiad yn esbonio swyddogaethau'r Llywodraethu a'r Archwiliad Pwyllgor.

Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn gyfrifol am benodi Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd, gan gadw golwg ar y ddarpariaeth adnoddau i'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd a chefnogi aelodau anweithredol o'r Cyngor.

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn cynnwys Cynghorwyr, er bod cyfyngiadau ar nifer yr aelodau Cabinet sy'n gallu eistedd ar y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Caiff cynghorwyr eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â'r

rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod cyfansoddiad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu cyfansoddiad gwleidyddol y Cyngor).

 Mae adran 9.3 o'r cyfansoddiad yn egluro trefniadau'r Cyngor ar gyfer y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

 Y cynllun dirprwyo yn adran 1.10 o Atodiad 2 i Adran 14 o mae'r cyfansoddiad yn egluro swyddogaethau'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

Pwyllgor Trwyddedu Statudol

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am benderfynu a ddylid rhoi trwyddedau ar gyfer ystod eang o wahanol fusnesau, gwasanaethau a gweithgareddau yn ei ardal. Mae swyddogaethau trwyddedu statudol y Cyngor yn cael eu dirprwyo i Bwyllgor Trwyddedu Statudol y Cyngor.

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol i'r Pwyllgor Trwyddedu Statudol ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer y Pwyllgor Trwyddedu Statudol ac yn dirprwyo pwerau i'w alluogi i gyflawni'r swyddogaethau hynny.

 Gallwch ddarllen rhagor am Bwyllgor Trwyddedu Statudol y Cyngor yn 1.03 o Atodiad 2 o adran 14 o'r cyfansoddiad.

 Gallwch hefyd ddarllen rhagor am swyddogaethau trwyddedu'r Cyngor ar wefan y Cyngor.

Pwyllgor Rheoleiddio a Thrwyddedu Cynllunio

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am weithredu'r system gynllunio yn ei ardal. Mae hwn yn cynnwys paratoi cynlluniau datblygu lleol a pholisïau cynllunio lleol (sy'n llywodraethu datblygiad yn ardal y Cyngor) a rheoli datblygiad (drwy roi neu wrthod caniatâd ar gyfer datblygiad newydd).

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol i'r Pwyllgor Rheoleiddio a Thrwyddedu Cynllunio ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer y Pwyllgor Cynllunio ac yn dirprwyo pwerau i'w alluogi i gyflawni'r swyddogaethau hynny.

 Gallwch ddarllen rhagor am Bwyllgor Cynllunio'r Cyngor yn 1.01 o Atodiad 2 o adran 14 o'r cyfansoddiad.

 Gallwch hefyd ddarllen rhagor am swyddogaethau cynllunio'r Cyngor ar wefan y Cyngor <https://www.merthyr.gov.uk/planning-and-building-rheoli/>

Beth mae pwyllgorau craffu'r Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgorau Craffu

Mae Pwyllgorau Craffu yn gyfrifol am ddwyn y Cabinet a chyrrff eraill y Cyngor i gyfrif.

Gall Pwyllgorau Craffu: -

- adolygu a chraffu ar benderfyniadau a wneir gan y Cabinet a rhannau eraill o'r Cyngor;
- gwneud adroddiadau ac argymhellion i'r Cyngor neu i'r Cabinet; a
- gwneud cynigion ynghylch newidiadau i bolisiau a gweithdrefnau'r Cyngor.

Nodir swyddogaethau Pwyllgorau Craffu yn adrannau 7.3, 7.4 a 7.19 o'r cyfansoddiad.

Rhaid i aelodau'r Pwyllgor Craffu gael gwybod am gyfarfodydd cyrff eraill y Cyngor. Mae ganddynt hawliau arbennig i weld dogfennau'r Cyngor.

Gall y Pwyllgorau Craffu hefyd ei gwneud yn ofynnol i unrhyw aelod o'r Cabinet neu unrhyw uwch swyddog cyflogedig o'r Cyngor fynychu cyfarfod o'r pwyllgor i egluro penderfyniad y maent wedi'i wneud neu eu perfformiad.

Disgrifir hawliau a phwerau'r pwyllgorau craffu yn adrannau 7.22 i 7.25 o'r cyfansoddiad.

Y rheolau ynghylch aelodaeth Pwyllgorau Craffu, cynnal cyfarfodydd pwyllgorau a chyflawni swyddogaethau'r Pwyllgor Nodir y Pwyllgor yn adran 7 o'r Cyfansoddiad.

Pwyllgor Safonau

Mae'r Pwyllgor Safonau yn gyfrifol am hyrwyddo safonau ymddygiad uchel gan Gynghorwyr, gan gynnwys drwy gynghori a hyfforddi Cynghorwyr ar god ymddygiad cynghorwyr a chynghori'r Cyngor ar newidiadau i'r cod hwnnw.

Nodir swyddogaethau'r Pwyllgor Safonau yn adrannau 8.6 i 8.8 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn gyfrifol am ymchwilio i achosion honedig o dorri'r Cod Ymddygiad Cynghorwyr a cheryddu aelodau y canfyddir eu bod wedi methu â chydymffurfio â'r cod hwnnw.

Mae'r weithdrefn ar gyfer delio â honiadau a wnaed yn erbyn Cyngorwyr wedi'i nodi yn Atodiadau 3 a 4 i Adran 19 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau annibynnol (na allant fod yn aelodau neu'n swyddogion cyflogedig y Cyngor neu'n gysylltiedig ag aelodau neu swyddogion cyflogedig y Cyngor).

Caiff cynghorwyr eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â'r rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod cyfansoddiad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu cyfansoddiad gwleidyddol y Cyngor).

Gallwch ddarllen rhagor am y Pwyllgor Safonau yn adran 8 o'r cyfansoddiad.

Beth yw cyd-bwyllgorau?

Gall y Cyngor gyflawni rhai o'i swyddogaethau ar y cyd ag un neu fwy o awdurdodau lleol eraill yng Nghymru, a gyda chyrff cyhoeddus eraill. Gall y Cyngor benderfynu gwneud hyn lle, er enghraifft, y mae'r Cyngor o'r farn y gallai hyrwyddo lles economaidd, cymdeithasol neu amgylcheddol pobl sy'n byw yn ei ardal yn well trwy gydlynu ei weithgareddau ag awdurdodau, cyrff neu bobl lleol eraill.

Gall y Cyngor sefydlu cyd-bwyllgor gydag awdurdodau lleol eraill, cyrff neu bobl eraill a dirprwyo penderfyniadau a swyddogaethau i'r cyd-bwyllgor hwnnw. Trwy ganiatáu i benderfyniadau gael eu gwneud gan gyd-bwyllgor, gall y Cyngor sicrhau y gellir cydlynu penderfyniadau rhwng yr holl awdurdodau a chyrff a gynrychiolir ar y pwyllgor.

Gall y Cabinet hefyd sefydlu trefniadau ar y cyd ag un neu fwy o awdurdodau lleol yng Nghymru at ddibenion arfer swyddogaethau gweithredol ar y cyd ynghyd â'r awdurdodau hynny.

 Mae adran 10.3 o'r cyfansoddiad yn rheoli'r amgylchiadau y gall y Cyngor neu'r Cabinet wneud trefniadau ar y cyd ag awdurdodau a chyrff eraill

Gall y Cyngor a'r Cabinet hefyd ddirprwyo neu gontractio swyddogaethau penodol i awdurdod lleol arall neu i gorff neu sefydliad arall.

 Mae adrannau 10.5 i 10.6 o'r cyfansoddiad yn esbonio dirprwyathau'r Cyngor a threfniadau contractio.

Cyd-bwyllgorau Corfforaethol

Math o gyd-bwyllgor yw Cyd-bwyllgor Corfforaethol.

Fodd bynnag, yn wahanol i gyd-bwyllgorau eraill (sy'n cael eu creu gan Gyngorau sy'n penderfynu gweithio gyda'i gilydd), crëir Cyd-bwyllgor Corfforaethol gan Weinidogion Cymru.

Mae Cyd-bwyllgor Corfforaethol yn gyfrifol am y swyddogaethau canlynol: -

- trafnidiaeth;
- Cynllunio strategol;
- Datblygiad economaidd;
- Gwella addysg; neu,
- ar anogaeth y Cyngor, i ymgymryd ag unrhyw un o swyddogaethau'r Cyngor.

Rhaid i'r Cyngor gydweithio ag aelodau eraill o'r Cydbwyllgor Corfforaethol pan fydd yn cyflawni'r swyddogaethau hyn.

Caiff cyd-bwyllgorau corfforaethol eu sefydlu drwy reoliadau a wneir gan Weinidogion Cymru. O ganlyniad, mae llawer o'r rheolau a'r safonau sy'n berthnasol i gyd-bwyllgorau corfforaethol wedi'u nodi mewn rheoliadau, yn hytrach nag yn y cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen rhagor am drefniadau'r Cyd-bwyllgor Corfforaethol yn adran 11 o'r cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen y rheoliadau sy'n llywodraethu'r Cyd-bwyllgorau Corfforaethol ar-lein [Rheoliadau Cyd-bwyllgorau Corfforaethol \(Cyffredinol\) \(Cymru\) 2022](#)

Gallwch ddarllen rhagor am gyd-bwyllgorau statudol yn gyffredinol mewn canllawiau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru <https://www.gov.wales/corporate-Cyd-bwyllgor-statudol-arweiniad-crynodeb>

Rhan 3 Rolau a chyfrifoldebau

Pa rolau ydy'r cynghorwyr yn eu cyflawni?

Yn adran 24 o'r cyfansoddiad, gallwch ddod o hyd i wybodaeth ynghylch y rolau y gall gynghorwyr eu cyflawni ar y Cyngor.

Mae'r rhain yn cynnwys: -

- Arweinydd a Dirprwy Arweinydd;
- Maer a Dirprwy Faer;
- Aelod o'r Cabinet;
- Aelod Etholedig (Cynghorydd);
- Cadeirydd a / neu aelod o'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd;
- Cadeirydd a / neu aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio;
- Cadeirydd a / neu aelod o Bwyllgor craffu;
- Aelod o'r Pwyllgor Safonau
- Cadeirydd a / neu aelod o bwyllgor rheoleiddio;
- Arweinydd yr Wrthblaid a Dirprwy Arweinydd yr Wrthblaid; a
- Hyrwyddwr Aelodau.

Yn adran 12 o'r cyfansoddiad, fe welwch wybodaeth am y swyddogaethau sydd gan uwch swyddogion cyflogedig y Cyngor, gan gynnwys y Prif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Prif Swyddog Cyllid a'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd.

Mae'r rhan hon o'r canllaw yn rhoi rhagor o wybodaeth ynghylch y swyddogaethau pwysig hyn.

Maer a Dirprwy Faer

Mae'r Maer a'r Dirprwy Faer yn cael eu hethol gan y Cyngor Llawn bob blwyddyn.

Nodir y gweithdrefnau sy'n llywodraethu ethol y Maer a'r Dirprwy Faer a'i ymddiswyddiad neu ei ddiswyddiad yn adran 4.7.3 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Maer yn gyfrifol am: -

- ← hyrwyddo a chynnal y cyfansoddiad;
- ← llywyddu cyfarfodydd y Cyngor Llawn;
- ← sicrhau bod cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn gwneud cworwm a'u bod yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn y Cyngor; a
- sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn unol â'r cyfansoddiad.

Y Maer hefyd yw arweinydd sifil y Cyngor. Mae'r Maer yn gyfrifol am hyrwyddo buddiannau ac enw da'r Cyngor ac hefyd yn gyfrifol am gynnal gweithgareddau dinesig, cymunedol a seremonïol.

Mae'r Dirprwy Faer yn cyflawni swyddogaethau'r Maer yn ei absenoldeb / ei habsenoldeb.

Gallwch ddarlllen rhagor am rôl a swyddogaethau'r Maer a'r Dirprwy Faer yn adran 4.7.4 o'r cyfansoddiad.

Gellir dod o hyd i ddisgrifiad o rôl y Maer yn adran 24.5 o'r cyfansoddiad.

Gellir dod o hyd i ddisgrifiad o rôl y Dirprwy Faer yn adran 24.6 o'r cyfansoddiad.

Gallwch gael gafel ar fanyleb y Maer gan yr Adran Gwasanaethau Democrataidd.

Arweinydd a Dirprwy Arweinydd

Mae'r Arweinydd yn cael ei ethol gan y Cyngor Llawn am gyfnod o bum mlynedd.

Penodir y Dirprwy Arweinydd gan yr Arweinydd i arfer swyddogaethau'r Arweinydd yn ei absenoldeb.

 Gellir dod o hyd i'r trefniadau sy'n cyfarwyddo'r broses o ethol yr Arweinydd a'r Dirprwy Arweinydd yn adrannau 6.1 i 6.4 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am benodi Cyngorwyr i'r Cabinet ac am ddyrannu meysydd a chyfrifoldebau polisi penodol (portffolios) i aelodau'r Cabinet.

Mae'r Arweinydd hefyd yn gyfrifol am baratoi cynllun sy'n disgrifio pa swyddogaethau sydd i'w cyflawni gan aelodau o'r Cabinet (cyfeirir at hyn yn y cyfansoddiad fel cynllun dirprwyo'r Cabinet).

 Gweler adran 6.5 o'r cyfansoddiad am ragor o wybodaeth.

Mae'r Arweinydd hefyd yn cadeirio cyfarfodydd y Cabinet.

Bydd yr Arweinydd yn gweithredu fel aelod o'r Cyngor ar Gyd-bwyllgor Corfforaethol a chynrychiolydd y Cyngor (ynghyd â'r Prif Weithredwr) ar Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Cwm Taf.

Gall yr Arweinydd benodi aelodau eraill o'r Cyngor i eistedd ar gyrff allanol eraill.

 Gweler adrannau 6.5.f i 6.5.h o'r cyfansoddiad am ragor o wybodaeth.

 Gellir dod o hyd i'r disgrifiad rôl ar gyfer yr Arweinydd yn adran 24.2 o'r cyfansoddiad.

 Gellir dod o hyd i'r disgrifiad rôl ar gyfer y Dirprwy Arweinydd yn adran 24.3 o'r cyfansoddiad.

 Gellir cael manyleb y person ar gyfer yr Arweinydd gan yr Adran Gwasanaethau Democrataidd.

Aelod o'r Cabinet

Mae aelodau'r Cabinet yn gyfrifol am: -

- wneud penderfyniadau ynghylch materion sy'n rhan o'u maes cyfrifoldeb;
- chwarae rhan weithredol yng nghyfarfodydd y Cabinet a gwneud penderfyniadau;
- cyfrannu at ddatblygu blaenraglen waith y Cyngor ac at bolisiau a gweithdrefnau yn eu maes cyfrifoldeb;
- darparu arweinyddiaeth wleidyddol i swyddogion cyflogedig y Cyngor ar faterion y maent yn gyfrifol amdanynt;
- adrodd i'r Cyngor Llawn, yr Arweinydd, y Cabinet ac eraill ar berfformiad y gwasanaethau y maent yn gyfrifol amdanynt; a
- chymryd rhan ym mhrosesau a gweithdrefnau craffu'r Cyngor, gan gynnwys drwy esbonio penderfyniadau y maent wedi'u gwneud a chyflawni swyddogaethau yn eu maes i Bwyllgorau Craffu.

Gallwch ddarllen rhagor am aelodau'r Cabinet yn adran 5.6 o'r cyfansoddiad.

Gellir dod o hyd i'r swydd ddisgrifiad ar gyfer aelodau'r Cabinet yn adran 24.4 o'r cyfansoddiad.

Gellir cael gafeal ar fanyleb y person ar gyfer aelodau'r Cabinet gan yr Adran Gwasanaethau Democrataidd.

Cynorthwy-ydd i'r Pwyllgor Gwaith

Cynorthwyyr i aelodau cymorth gweithredol y Cabinet drwy ymgymryd â thasgau a chyfrifoldebau penodol ar eu rhan. Gallant fynychu cyfarfodydd, paratoi adroddiadau, papurau adolygu a sylwadau drafft ar gyfer yr aelod y maent yn ei gefnogi.

Nid yw cynorthwyyr i'r Pwyllgor Gwaith yn aelodau o'r Cabinet ac ni allant bleidleisio yng Nghyfarfodydd y Cabinet na Chyfarfodydd Pwyllgor y Cabinet. Fodd bynnag, mae ganddynt yr hawl i fynychu a siarad yng nghyfarfodydd y Cabinet a'i bwyllgorau.

Gallwch ddarllen rhagor am Gynorthwyyr i'r Pwyllgor Gwaith yn adran 5.8 o'r cyfansoddiad.

Pa rolau y mae swyddogion cyflogedig y Cyngor yn eu cyflawni?

Cefnogir aelodau etholedig y Cyngor gan swyddogion cyflogedig y Cyngor, sy'n atebol i'r Cyngor ac sy'n gyfrifol am ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn unol â'r polisiau a'r gweithdrefnau y cytunwyd arnynt gan y Cyngor Llawn, y Cabinet a'u pwyllgorau a'u cyrff.

Mae gan y **Prif Weithredwr** gyfrifoldeb corfforaethol a gweithredol cyffredinol am waith y Cyngor ac am holl swyddogion cyflogedig y Cyngor.

Disgrifir rôl a chyfrifoldebau'r Prif Weithredwr yn adrannau 12.1. (b) a 12.2 o'r cyfansoddiad.

Mae'r **Swyddog Monitro** yn gyfrifol am sicrhau cyfreithlondeb a thegwch wrth wneud penderfyniadau'r Cyngor, cynnal y cyfansoddiad, derbyn adroddiadau o achosion honedig o dorri dyletswyddau a rhwymedigaethau'r Cyngor a chynnal ymchwiliadau i honiadau o'r fath.

Disgrifir rôl a chyfrifoldebau'r Swyddog Monitro yn adrannau 12.1. (b) a 12.3 o'r cyfansoddiad.

Mae'r **Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am gynghori'r Cyngor, ei bwyllgorau a'i Gynghorwyr unigol, ar gyflawni swyddogaethau a chyfrifoldebau democrataidd y Cyngor mewn dull priodol.

Disgrifir rôl a chyfrifoldebau'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd yn adrannau 12.1. (b) a 12.5 o'r cyfansoddiad.

Mae'r **Prif Swyddog Cyllid** yn gyfrifol am sicrhau bod y Cyngor yn gwneud penderfyniadau cyfreithlon a darbodus yn ariannol. Maent hefyd yn gyfrifol am weinyddu materion ariannol y Cyngor a rhoi cyngor i Gynghorwyr ar gyllideb y Cyngor a gweithdrefnau ariannol eraill.

Disgrifir rôl a chyfrifoldebau'r Prif Swyddog Cyllid yn adrannau 12.1. (b) a 12.4 a 17.1 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor hefyd yn cyflogi nifer o Brif Swyddogion eraill, gan gynnwys: -

- Dirprwy Brif Weithredwr
- Cyfarwyddwr Addysg
- Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol
- Cyfarwyddwr Llywodraethu ac Adnoddau
- Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdogaeth

➤ Cyfarwyddwr Gwasanaethau Amgylcheddol

Mae Prif Swyddogion yn atebol i'r Cyngor am reoli a gweinyddu'r gwasanaethau a'r gweithgareddau hynny a ddyrannwyd iddynt yn ariannol yn unol â pholisïau'r Cyngor.

Disgrifir rolau a chyfrifoldebau Prif Swyddogion yn adran 12.1. (b) o'r cyfansoddiad.

Nodir y prosesau sy'n gyfrifol am y modd y mae swyddogion yn cael eu recriwtio, eu penodi, eu disgyblu a'u diswyddo yn adran 12.9 o'r cyfansoddiad.

Sut dylai cynghorwyr a swyddogion ymddwyn?

Dylai cynghorwyr gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad Aelodau

Disgwylir i gynghorwyr gynnal y safonau uchaf o ymddygiad personol a phroffesiynol. Disgrifir y safonau hynny yn y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau.

Bwriad y Cod Ymddygiad i Aelodau yw helpu ac arwain Cynghorwyr i gynnal safonau ymddygiad priodol wrth wasanaethu eu cymuned. Yn ei dro, mae'n rhoi sicrwydd i'r cyhoedd ac yn helpu i feithrin eu hymddiriedaeth yn eu cynrychiolwyr lleol a'u parch atynt.

Mae'r Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau yn seiliedig ar 7 Egwyddor Bywyd Cyhoeddus, a nodwyd am y tro cyntaf yn Adroddiad Nolan 1995 a oedd yn ymdrin â Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus. Ychwanegwyd tair egwyddor arall o fewn egwyddorion llywodraeth leol Cymru.

Mae'r Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau yn gyson â'r egwyddorion hyn, ac yn ei wneud yn ymarferol hawdd i weithredu'r egwyddorion hyn.

➤ **Anhunanoldeb**

Rhaid i Aelodau weithredu er budd y cyhoedd yn unig. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu safle fel aelodau i roi mantais amhriodol iddynt eu hunain neu i roi mantais neu anfantais amhriodol i eraill.

➤ **Gonestrwydd**

Rhaid i Aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat sy'n berthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

➤ **Uniondeb a phriodoldeb**

Rhaid i Aelodau beidio â rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle gall eu gonestrwydd gael ei gwestiynu gan unrhyw rywmedigaeth ariannol neu rywmedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau bob amser osgoi rhoi'r argraff o ymddygiad o'r fath.

← **Dyletswydd i gynnal y gyfraith**

Rhaid i Aelodau weithredu i gynnal y gyfraith a gweithredu ar bob achlysur yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i gosod ynddynt.

➤ **Stiwardiaeth**

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon ac yn ddarbodus.

◆ **Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau**

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau gan gynnwys gwneud apwyntiadau, dyfarnu cytundebau, neu argymhell unigolion ar gyfer gwobrau a buddion, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er bod yn rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol swyddogion, a gallant ystyried safbwyntiau eraill yn briodol, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw eu hunain yw penderfynu pa farn i'w chymryd ac, os yw'n briodol, sut i bleidleisio ar unrhyw fater.

➤ **Cydraddoldeb a pharch**

Rhaid i aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfleoedd cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol, statws priodasol, oedran neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth i eraill.

➤ **Bod yn agored**

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau bod datgelu gwybodaeth mewn modd cyfyngedig yn digwydd dim ond pan fo'n unol â'r gyfraith i wneud hynny.

➤ **Atebolrwydd**

Mae aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i gyflwyno eu hunain i graffu o'r fath sy'n briodol i'w cyfrifoldebau.

➤ **Arweinyddiaeth**

Rhaid i aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiampl er mwyn hybu hyder y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd a chywirdeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i weithwyr eraill.

Gallwch ddarliten y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau yn llawn yn adran 19 o'r cyfansoddiad.

Disgwylir i gynghorwyr sicrhau eu bod yn deall eu rhwymedigaethau o dan y Cod ac yn gweithredu mewn ffordd sy'n dangos eu bod wedi ymrwymo i fodloni

safonau ymddygiad uchel a ddisgwyllir ganddynt. Darperir hyfforddiant i gynghorwyr pan gânt eu penodi gyntaf, ac yn rheolaidd wedi hynny, i'w cefnogi i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau.

Gofynion Arbennig i Gynghorwyr sy'n aelodau o bwyllgor cynllunio'r Cyngor

Mae gwaith cynllunio yn effeithio ar fuddsoddiadau preifat ac ariannol pobl yn y tir, mewn eiddo ac yn yr ardaloedd hynny lle mae cymunedau'n byw, yn gweithio ac yn chwarae.

Mae pwyllgor cynllunio'r Cyngor yn gyfrifol am gydbwyso anghenion a buddiannau unigolion a'r gymuned i wneud penderfyniadau sy'n agored, sy'n deg a sy'n dryloyw ac a benderfynwyd arnynt gan ddefnyddio barn gadarn ac am resymau y gellir eu cyfiawnhau.

Am y rhesymau hyn, disgwyllir i aelodau pwyllgor cynllunio'r Cyngor gadw at God Ymddygiad ychwanegol ar gyfer Aelodau a Swyddogion sy'n Ymdrin â Materion Cynllunio.

Mae'r Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau a Swyddogion sy'n ymdrin â Materion Cynllunio yn esbonio, ymhlith pethau eraill: -

- rôl swyddogion wrth ddarparu cyngor diduedd a phroffesiynol i aelodau'r pwyllgor;
- y ffactorau y dylid eu hystyried wrth benderfynu ar gais am ganiatâd cynllunio a'r ffactorau na ddylid eu hystyried;
- y dyletswyddau cyfreithiol y mae'n rhaid i aelodau'r pwyllgor roi sylw iddynt, megis y ddyletswydd i roi sylw i'r angen i sicrhau bod datblygiad yn cyfrannu at les economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru a'r ddyletswydd i roi sylw i effaith datblygiad ar y graddau y defnyddir y Gymraeg yn ardal y Cyngor;
- y camau y dylai aelodau eu cymryd os oes ganddynt fuddiant personol mewn mater sy'n cael ei benderfynu gan y pwyllgor (e.e. pan fo cais yn ymwneud ag eiddo y maent yn berchen arno); a
- sut y dylid penderfynu ar geisiadau am ddatblygiad a gynigiwyd gan, neu sydd i'w wneud gan, y Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau a Swyddogion sy'n ymdrin â Materion Cynllunio yn llawn yn adran 20 y cyfansoddiad.

Dylai swyddogion gydymffurfio â Chod Ymddygiad y Swyddogion

Mae swyddogion cyflogedig y Cyngor yn gyfrifol am wasanaethu'r cyngor drwy roi cyngor i Gynghorwyr, gweithredu polisiau'r Cyngor, a darparu gwasanaethau i'r gymuned leol. Wrth gyflawni eu dyletswyddau, rhaid iddynt weithredu gydag uniondeb, gonestrwydd, didueddrwydd a gwrthrychedd.

Mae gan y cyhoedd hawl i ddisgwyl y safonau ymddygiad uchaf gan bawb sy'n gweithio i'r Cyngor. Mae'r Cod Ymddygiad ar gyfer Swyddogion yn amlinellu'r rheolau a'r amodau gwasanaeth sy'n berthnasol i weithwyr y Cyngor. Fe'i cynlluniwyd i ddarparu arweiniad clir i'w cynorthwyo yn eu gwaith o ddydd i ddydd a chaniatáu i'r cyhoedd ddeall yr hyn y gallant ei ddisgwyl pan fyddant yn rhyngweithio â gweithiwr y Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad ar gyfer Swyddogion yn llawn yn adran 21 o'r cyfansoddiad.

Mae disgwyl i swyddogion sy'n cefnogi pwyllgor cynllunio'r Cyngor hefyd gadw at y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau a Swyddogion sy'n ymdrin â Materion Cynllunio.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad ar gyfer Aelodau a Swyddogion sy'n ymdrin â Materion Cynllunio yn llawn yn adran 20 o'r cyfansoddiad.

Sut dylai cynghorwyr a swyddogion gydweithio?

Mae gan gynghorwyr a swyddogion wahanol rolau, cyfrifoldebau ac atebolrwydd, ond mae'n hanfodol eu bod yn gweithio'n effeithiol gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor ac i ddarparu gwasanaethau i breswylwyr sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Mae'r Protocol ar Gysylltiadau Aelodau a Swyddogion wedi'i gynllunio i egluro priod rolau a chyfrifoldebau Cynghorwyr a Swyddogion a'u tywys wrth ddelio â'i gilydd. Mae'n esbonio'r hyn y gall Cynghorwyr a Swyddogion ei ddisgwyl gan ei gilydd yn rhesymol a sut y dylent weithio gyda'i gilydd i gyflawni eu diben cyffredin.

Mae gan gynghorwyr yr hawl i fynegi barn wleidyddol ac i gefnogi polisiau'r blaid neu'r grŵp y maent yn perthyn iddo. I'r gwrthwyneb, disgwylir i swyddogion gynnal busnes y Cyngor mewn modd gwleidyddol diduedd ac mae llawer ohonynt wedi'u cyfyngu rhag cymryd rhan mewn gweithgarwch gwleidyddol. Felly, mae'r protocol yn esbonio sut y gall swyddogion gefnogi'r trafodaethau polisi gan grwpiau gwleidyddol, tra'n parhau i fod yn niwtral yn wleidyddol.

Gallwch ddarllen y Protocol ar Gysylltiadau Aelodau a Swyddogion yn llawn yn adran 22 y cyfansoddiad.

Sut alla i gwyno am gynghorydd?

Mae adran 3.2.2. (g) o'r cyfansoddiad yn esbonio sut y gallwch gyflwyno sylwadau neu gwynion am wasanaethau'r Cyngor.

Os ydych yn dymuno cwyno am Gynghorydd, yna dylech gysylltu naill ai â Swyddog Monitro'r Cyngor neu Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

Mae proses gwynion y Cyngor yn rhoi mwy o wybodaeth ynghylch sut i gwyno. Mae'r wybodaeth ar gael ar wefan y Cyngor - [Gweithdrefn Gwyno, Sylwadau ac Adborth i Gwsmeriaid](#)

Gallwch ddod o hyd i fanylion cyswllt y Swyddog Monitro drwy gysylltu â Chyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful, y Ganolfan Ddinesig, Stryd y Castell, Merthyr Tudful CF47 8AN a'r rhif ffôn yw 01685 725000.

Gallwch ddod o hyd i ragor i wybodaeth ynghylch sut i gwyno wrth Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar ei wefan <https://www.ombudsman.wales>

Sut alla i gwyno am swyddog?

Os ydych yn dymuno cwyno am swyddog sydd wedi ei gyflogu gan y Cyngor, dylech ysgrifennu at reolwr y swyddog dan sylw neu Gyfarwyddwr yr Adran y mae'r swyddog yn gweithio ynddi.

Rhan 4 Polisiâu a gweithdrefnau

Cynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor (y fframwaith polisi)

Lle gallaf ddod o hyd i gynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am bennu cynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor, sydd gyda'i gilydd yn ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor.

Rhestrir y cynlluniau a'r strategaethau sy'n ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor yn adran 4.2 o'r cyfansoddiad.

Cyhoeddir gynlluniau a strategaethau unigol ar wefan y Cyngor <https://www.merthyr.gov.uk/council/strategies-plans-and-policies/>.

Yn ogystal, mae Cynllun Lles y Cyngor (Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus) yn dwyn ynghyd gynlluniau a strategaethau'r Cyngor ar gyfer: cymunedau; plant a phobl ifanc; gofal cymdeithasol a lles; a diogelwch cymunedol.

Gallwch ddarllen rhagor ynghylch y Cynllun Llesiant (Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus) yn adran 4.3 o'r cyfansoddiad.

Cyhoeddir Datganiad Lles y Cyngor ar wefan y Cyngor. <https://www.merthyr.gov.uk/statement-of-well-being/>

Sut mae fframwaith polisi'r Cyngor yn cael ei benderfynu?

Mae'r Cabinet yn gyfrifol am ymgynghori â rhanddeiliaid perthnasol, am ystyried unrhyw adroddiadau neu argymhellion a wneir gan bwyllgorau craffu'r Cyngor a gweithio gyda Phrif Swyddogion/Cyfarwyddwyr y Cyngor i ddatblygu fframwaith polisi drafft.

Unwaith y bydd y Cabinet wedi datblygu fframwaith polisi drafft, bydd yn cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor Llawn. Gall y Cyngor Llawn benderfynu mabwysiadu'r fframwaith polisi, gwneud newidiadau iddo, ei gyfeirio'n ôl at y Cabinet fel y gellir gwneud rhagor o waith arno, neu amnewid ei fframwaith polisi ei hun ar gyfer y drafft a baratowyd gan y Cabinet.

Os bydd y Cyngor Llawn yn penderfynu mabwysiadu'r fframwaith polisi, yna bydd yn dod i rym ar unwaith. Os yw'r Cyngor Llawn yn diwygio'r fframwaith polisi, yna mae gan yr Arweinydd gyfle i wrthwynebu'r gwelliannau ac ailgynnull y Cyngor Llawn i ailystyried y fframwaith polisi.

Ar ôl eu mabwysiadu, mae'r Cabinet, eu pwyllgorau, cynghorwyr unigol a swyddogion cyflogedig y Cyngor yn sicr o weithredu yn unol â'r fframwaith polisi.

Disgrifir y broses y mae'r Cyngor Llawn yn ei ddefnyddio i fabwysiadu fframwaith polisi, yn adran 16.2 o'r cyfansoddiad.

Gosod cyllideb a rheolaeth ariannol

Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar gyllideb y Cyngor, ac am gytuno ar newidiadau i gyllideb y Cyngor unwaith y bydd wedi'i fabwysiadu'n ffurfiol.

Mae cyllideb y Cyngor mewn dwy ran: -

- Mae'r gyllideb refeniw ar gyfer costau gweithredu a gwariant o ddydd i ddydd fel cyflogau staff, rhent, a chostau parhaus darparu gwasanaethau.
- Mae'r gyllideb gyfalaf ar gyfer costau untro fel cynllun gwella ffyrdd mawr, neu brynu neu adeiladu maes parcio newydd.

Mae'r Cabinet, mewn ymgynghoriad â'r Prif Swyddog Cyllid, yn gyfrifol am ddatblygu cynigion cychwynnol ar gyfer cyllideb y Cyngor ac ymgynghori ynghylch y rhain.

Unwaith y bydd yr ymgynghoriad hwn wedi'i gwblhau, mae'r Cabinet yn gyfrifol am baratoi cynnig cyllideb derfynol i'w ystyried gan y Cyngor Llawn.

Gall y Cyngor Llawn fabwysiadu'r gyllideb heb wneud unrhyw newidiadau, diwygio'r gyllideb, neu ofyn i'r Cabinet ei hailystyried cyn ei mabwysiadu.

Disgrifir y broses y mae'r Cyngor Llawn yn ddefnyddio i fabwysiadu ei gyllideb yn adrannau 16 ac 17 o'r cyfansoddiad.

Penderfyniadau y tu allan i'r gyllideb neu'r fframwaith polisi

A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r gyllideb neu'r fframwaith polisi?

Efallai y bydd y Cyngor Llawn yn penderfynu gwneud newidiadau i'r fframwaith polisi.

Gall cyrff ac unigolion eraill wneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi mewn nifer gyfyngedig o amgylchiadau eithriadol yn unig, a nodir yr amgylchiadau hynny yn y cyfansoddiad. Er enghraifft, mewn achos lle mae'n rhaid gwneud penderfyniad brys i ddiogelu buddiannau'r Cyngor ac nid yw'n bosibl trefnu cyfarfod o'r Cyngor Llawn mewn pryd.

Fodd bynnag, gall pwyllgor trosolwg a chraffu'r Cyngor benderfynu atgyfeirio penderfyniadau o'r fath at y Cyngor Llawn i'w hystyried ymhellach (cyfeirir at hyn yn

y cyfansoddiad fel gohurio gweithredu ar benderfyniad).

- Nodir trefniadau'r Cyngor ar gyfer penderfyniadau brys nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi yn adran 16.4 y cyfansoddiad.
- Mae adran 16.6 o'r cyfansoddiad yn disgrifio'r amgylchiadau cyfyngedig y gall cyrff neu unigolion ar wahân i'r Cyngor Llawn wneud newidiadau i'r fframwaith polisi.
- Disgrifir pwerau pwyllgor craffu yn adran 16.7 o'r cyfansoddiad.

A ellir symud arian o un pen o'r gyllideb i'r llall unwaith y bydd y gyllideb wedi'i mabwysiadu?

Yn ystod y flwyddyn, efallai y bydd angen i'r Cabinet a'r Prif Swyddogion/Cyfarwyddwyr drosglwyddo cyllidebau o un ardal wasanaeth i'r llall i adlewyrchu anghenion neu flaenoriaethau gwasanaethau newidiol er mwyn cyflawni fframwaith polisi'r Cyngor o fewn y terfynau ariannol a bennwyd gan y Cyngor.

- Nodir y mecanwaith y gall y Cabinet a'r Prif Swyddogion/Cyfarwyddwyr ei ddefnyddio i symud arian rhwng pennau cyllideb yn adran 16.5 o'r cyfansoddiad.

Pa bolisiau a gweithdrefnau eraill sy'n rheoli'r ffordd y mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?

Mae'r Cyngor wedi'i rwymo gan nifer o reolau a gweithdrefnau ariannol gwahanol sy'n llywodraethu sut mae gwariant y Cyngor yn cael ei gynllunio, ei ymrwymo, ei adolygu a'i archwilio.

- Nodir rheolau manwl gweithdrefn ariannol y Cyngor yn adran 17 o'r cyfansoddiad.

A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau?

Gall y Cyngor ymrwymo i gontractau i brynu nwyddau a gwasanaethau yn yr un ffordd ag unrhyw berson neu sefydliad arall. Fodd bynnag, rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau'r weithdrefn cytundeb yn y cyfansoddiad pan fydd yn gwneud hynny.

Pwrpas rheolau'r weithdrefn cytundeb yw sicrhau bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r gofynion cyfreithiol perthnasol, ac yn sicrhau'r nwyddau a'r gwasanaethau mwyaf manteisiol yn economaidd (y gwerth gorau am arian) i drethdalwyr.

Os ydych yn gwerthu nwyddau neu wasanaethau i'r Cyngor yn rheolaidd, efallai y

byddwch am ymgysfarwyddo â'r rheolau a'r gweithdrefnau hyn.

Nodir rheolau gweithdrefn cytundeb y Cyngor yn adran 18 o'r cyfansoddiad.

Sut mae'r Cyngor yn ymrwymo i gytundebau?

Mae'r rheolau a'r gweithdrefnau sy'n llywodraethu'r ffordd y mae cytundebau a gweithredoedd yn cael eu hawdurdodi a'u gweithredu ar ran y Cyngor wedi'u nodi yn adran 13 o'r cyfansoddiad.

Rhan 5 Sut alla i gymryd rhan?

Sut alla i ddarganfod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a'i gyrff yn cael eu cynnal?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau o gyfarfodydd y Cyngor Llawn a'i bwyllgorau.

Gallwch ddarganfod rhagor am ofynion yr hysbysiadau yn adrannau 3.1.1(a), 4.14 a 15.4 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau o gyfarfodydd, a rhaglen o gyfarfodydd sydd ar ddod, ar ei wefan <https://merthyr.gov.uk/meetings>.

Sut allaf ddarganfod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?

Bydd y Cyngor yn cyhoeddi agendâu ar gyfer cyfarfodydd, ynghyd ag unrhyw bapurau cefndir ac adroddiadau cyn i'r cyfarfod gael ei gynnal.

Bydd copïau caled o agendâu a phapurau ac adroddiadau cefndir hefyd ar gael yn y cyfarfod ar gyfer yr aelodau hynny o'r cyhoedd sy'n dymuno bod yn bresennol.

Gallwch ddarganfod rhagor am y wybodaeth sydd ar gael i'r cyhoedd cyn pob cyfarfod o'r Cyngor yn adrannau 15.5 a 15.8 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi agendâu cyfarfodydd a dogfennau ac adroddiadau ategol ar ei wefan <https://merthyr.gov.uk/meetings/agendas>

Sut alla i ddarganfod pa bryd y bydd penderfyniad yn cael ei wneud ar fater sy'n fy mhoeni?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi blaenraglen waith, sy'n nodi pa benderfyniadau a fydd yn cael eu gwneud gan y Cyngor Llawn, y Cabinet a pha faterion y bydd y Pwyllgorau Craffu yn eu hystyried, a phryd y trafodir y materion hyn.

Gallwch ddarganfod rhagor am flaenraglen waith y Cyngor yn adrannau 3.1.1(b) a 15.13 o'r cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi ei flaenraglen waith Cabinet ar ei wefan <https://democracy.merthyr.gov.uk/cabinetforwardplan>

A gaf i ofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor ymchwilio i fater penodol?

Gallwch. Gallwch naill ai ofyn i gadeirydd corff penodol ychwanegu eitem at yr agenda ar gyfer cyfarfod yn y dyfodol neu gallwch fynychu cyfarfod a gofyn i'r corff hwnnw edrych ar fater pan fydd yn ystyried eitemau ar gyfer cyfarfodydd y dyfodol.

Gallwch hefyd gyflwyno deisebau i'r Cyngor, gan ddefnyddio cynllun deisebau'r Cyngor. Mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i'r Cyngor weithredu cynllun deisebau, sy'n nodi: -

- ♦ sut y gellir cyflwyno deiseb i'r Cyngor;
- ♦ sut a phryd y bydd y Cyngor yn cydnabod derbyn deiseb;
- ♦ camau y bydd y Cyngor yn eu cymryd mewn ymateb i ddeiseb; a
- ♦ sut ac erbyn pryd y bydd y Cyngor yn cyflwyno ei ymateb i ddeiseb i'r person a gyflwynodd y ddeiseb ac i'r cyhoedd.

Gallwch ddarllen rhagor am gyflwyno deiseb i'r Cyngor yn adran 3.2.2. (c) o'r cyfansoddiad.

A allaf fynychu cyfarfodydd y Cyngor llawn?

Gallwch. Gall aelodau'r cyhoedd ddod i gyfarfodydd y Cyngor Llawn cyn belled â'u bod yn cael eu cynnal yn gyhoeddus.

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn hefyd yn cael eu darlledu'n fyw ar wefan y Cyngor fel y gallwch eu gwyllo mewn amser real o bell os ydych yn dymuno gwneud hynny.

Rhaid gwahardd y cyhoedd o gyfarfodydd pan fydd gwybodaeth gyfrinachol yn cael ei datgelu. Mae gwybodaeth gyfrinachol yn golygu gwybodaeth a roddir i'r Cyngor gan Adran y Llywodraeth ar delerau sy'n gwahardd ei ddatgelu neu wybodaeth gyhoeddus na ellir ei datgelu'n gyhoeddus gan Orchymyn Llys.

Gall y Cyngor hefyd eithrio'r cyhoedd o gyfarfod, neu ran o gyfarfod, lle byddai gwybodaeth eithriedig yn cael ei datgelu. Mae gwybodaeth eithriedig yn cynnwys gwybodaeth sy'n ymwneud ag unigolyn penodol neu ei faterion ariannol neu fusnes, gwybodaeth sy'n gyfreithiol freintiedig neu wybodaeth sy'n ymwneud ag atal, ymchwilio neu erlyn trosedd, neu wybodaeth arall a bennir yn y cyfansoddiad.

Os byddwch yn torri ar draws cyfarfod o'r Cyngor, yna mae'n debygol y bydd y Maer yn eich rhybuddio am achosi aflonyddwch. Os byddwch yn parhau i darfu ar y cyfarfod, yna efallai y cewch eich symud ymaith.

Mae'r rheolau ynghylch gwahardd y cyhoedd o gyfarfodydd wedi'u nodi yn adrannau 15.10 o'r cyfansoddiad.

Nodir rhwymedigaethau'r Cyngor i ddarparu cyfarfodydd y Cyngor yn adran 4.32 o'r cyfansoddiad.

Nodir y rheolau ynghylch aflonyddwch gan aelodau'r cyhoedd yn adran 4.30 o'r cyfansoddiad.

A allaf fynychu cyfarfodydd eraill?

Gallwch. Gall aelodau o'r cyhoedd ddod i unrhyw gyfarfod y mae'r Cyngor wedi'i cytuno y dylid ei gynnal yn gyhoeddus.

Disgrifir eich hawl i fynychu cyfarfodydd Cabinet y Cyngor, y cyngor pwyllgorau a chyrff eraill yn adran 15.3 o'r cyfansoddiad.

A allaf siarad mewn cyfarfod?

Gall aelodau'r cyhoedd siarad mewn unrhyw gyfarfod y mae'r Cyngor wedi cytuno y dylai gynnwys cyfraniad gan aelodau'r cyhoedd.

A gaf i ofyn cwestiwn mewn cyfarfod?

Cewch. Cewch ofyn cwestiynau ffurfiol i aelodau'r Cabinet yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn.

Fodd bynnag, er mwyn gofyn cwestiwn rhaid eich bod chi wedi rhoi rhybudd ysgrifenedig i Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd (gan gynnwys drwy e-bost) eich bod yn dymuno codi cwestiwn cyn i'r cyfarfod gael ei gynnal.

Dim ond un cwestiwn y gallwch ei ofyn, ond os nad allwch ddod i'r cyfarfod, gallwch enwebu rhywun i ddod i'r cyfarfod a gofyn y cwestiwn ar eich rhan.

Mae amser ar gyfer cwestiynau yn gyfyngedig, a chaniateir cwestiynau yn y drefn y cawsant eu hysbysu i'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd. Os bydd amser ar gyfer cwestiynau yn dod i ben cyn y gallwch ofyn eich cwestiwn, yna byddwch yn cael ateb ysgrifenedig i'ch cwestiwn yn lle hynny.

Gellir cyflwyno sylwadau hefyd mewn amgylchiadau penodol, megis gwrthwynebwyr i geisiadau cynllunio yn y pwyllgor cynllunio (gweler adran 20.12 o'r cyfansoddiad).

Gallwch ddarllen rhagor am ofyn cwestiwn yn adran 4.18 y cyfansoddiad.

Dyma fanlynio cyswllt Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd: Y Ganolfan Ddinesig, Stryd y Castell, Merthyr Tudful CF47 8AN neu ffoniwch 01685 725000 neu gallwch anfon e-bost at democratic@merthyr.gov.uk.

Sut alla i ddarganfod beth benderfynodd y Cyngor?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi'r agenda, yr adroddiadau a chofnodion y cyfarfodydd unwaith y byddant wedi'u cytuno. Mae'r papurau hyn ar gael i'r cyhoedd eu harchwilio am o leiaf chwe blynedd o ddyddiad y cyfarfod. Mae'r papurau cefndir ar gael i'r cyhoedd am o leiaf pedair blynedd.

Mae gan y Cyngor hefyd drefniadau ar waith ar gyfer cyhoeddi cofnodion ysgrifenedig o benderfyniadau a wnaed gan y Cabinet a phwyllgorau'r Cyngor a chyrff eraill.

Gallwch ddarllen am drefniadau'r Cyngor ar gyfer cyhoeddi cofnodion cyfarfodydd yn adran 15.7 o'r cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen am drefniadau'r Cyngor ar gyfer cyhoeddi cofnod ysgrifenedig o benderfyniadau a wnaed gan y Cabinet, pwyllgorau'r Cyngor ac aelodau unigol y Cabinet yn adran 15.15 o'r cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen cofnodion cyfarfodydd, adroddiadau ac agendâu ar wefan y Cyngor <https://democracy.merthyr.gov.uk> Pwyllgorau

A gaf i weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae fy nhreth gyngor yn cael ei gwario?

Cewch. Mae'n ofynnol i'r Cyngor gyhoeddi ei gyfrifon a sicrhau eu bod ar gael i'r cyhoedd eu harchwilio. Efallai y byddwch yn codi cwestiynau am gyfrifon y Cyngor gyda'r Cyngor neu gydag archwilydd allanol y Cyngor.

Gallwch ddarganfod rhagor ynghylch sut i weld a rhoi sylwadau ar gyfrifon y Cyngor yn adrannau 3.1.1 (f) o'r cyfansoddiad.

MYNEGAI

Cyflwyniad	1
Y cyfansoddiad	1
Y canllaw hwn	1
Rhan 1 Y cyfansoddiad	6
Rhan 2 Strwythurau democrataidd y Cyngor	7
Siart strwythur	8
Cynghorwyr	9
Cyngor Llawn	11
Y Cabinet	15
Pam fod gan y Cyngor bwyllgorau a beth maen nhw'n ei wneud?.....	17
Beth mae pwyllgorau rheoleiddio'r Cyngor yn ei wneud?.....	17
Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.....	17
Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd	17
Pwyllgor Trwyddedu Statudol	18
Pwyllgor Rheoleiddio a Thrwyddedu Cynllunio.....	18
Beth mae pwyllgorau craffu'r Cyngor yn ei wneud?	19
Pwyllgorau Craffu	19
Pwyllgor Safonau	19
Beth yw cyd-bwyllgorau?	21
Cyd-bwyllgorau Corfforaethol.....	22
Rhan 3 Rolau a chyfrifoldebau	23
Pa rolau mae cynghorwyr yn eu cyflawni?	23
Maer a Dirprwy Faer	24
Arweinydd a Dirprwy Arweinydd	25
Aelod o'r Cabinet.....	26
Cynorthwy-ydd i'r Pwyllgor Gwaith	26
Pa rolau y mae swyddogion cyflogedig y Cyngor yn eu cyflawni?.....	27
Sut dylai cynghorwyr a swyddogion ymddwyn?.....	29
Dylai cynghorwyr gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad Aelodau	29
Gofynion arbennig ar gyfer aelodau pwyllgor cynllunio'r Cyngor	31
Dylai swyddogion gydymffurfio â Chod Ymddygiad y Swyddogion	32
Sut dylai cynghorwyr a swyddogion gydweithio?	32
Sut alla i gwyno am gynghorydd?	33
Sut alla i gwyno am swyddog?	33
Rhan 4 Polisiâu a gweithdrefnau	34
Cynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor (y fframwaith polisi)	34
Lle gallaf ddod o hyd i gynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor?.....	34

Sut mae fframwaith polisi'r Cyngor yn cael ei benderfynu?.....	34
Gosod cyllideb a rheolaeth ariannol	35
Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?.....	35
Penderfyniadau y tu allan i'r gyllideb neu'r fframwaith polisi.....	35
A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r gyllideb neu'r fframwaith polisi?	35
A ellir symud arian o un pen o'r gyllideb i'r llall unwaith y bydd y gyllideb wedi'i mabwysiadu?	
Pa bolisiau a gweithdrefnau eraill sy'n rheoli sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb? .	36
A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau? ..	36
Sut mae'r Cyngor yn ymrwymo i gytundebau?.....	37
Rhan 5 Sut alla i gymryd rhan?.....	38
Sut alla i ddarganfod pryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a'i gyrff yn digwydd?	
Sut allaf ddarganfod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?.....	38
Sut alla i ddarganfod pryd y bydd penderfyniad yn cael ei wneud ynghylch mater sy'n fy mhoeni?	38
A gaf i ofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor ymchwilio i fater penodol?	39
A allaf fynychu cyfarfodydd y Cyngor llawn?	39
A allaf fynychu cyfarfodydd eraill?.....	40
A allaf siarad mewn cyfarfod?	40
A gaf i ofyn cwestiwn mewn cyfarfod?	40
Sut alla i ddarganfod beth benderfynodd y Cyngor?	41
A gaf i weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae fy nhreth gyngor yn cael ei gwario?	41